

РОЗДІЛ 2

СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

УДК 339+357

Біда М. Б.

Львівський національний університет імені Івана Франка

НЕОДНОРІДНИЙ ВПЛИВ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ НА ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ РЕГІОНІВ СВІТУ

Розглянуто ключові регіони світу та встановлено, який вплив має міжнародна торгівля на кожен з них. Різна частка експорту у ВВП регіонів є свідченням різної залежності економік регіону від зовнішнього світу. В статті обчислено експортну складову в регіональному ВВП, проаналізовано її динаміку та вплив на економічне зростання, виявлено напрямок зв'язку між торгівлею та зростанням та встановлено силу такого зв'язку за допомогою коефіцієнта кореляції та тесту Грейнджера.

Ключові слова: міжнародна торгівля, торгівельна частка, економічне зростання, конвергенція, регіональний ВВП.

Постановка проблеми. Темпи зростання торгівлі мають істотний вплив на темп зростання економіки: динаміка цих показників зазвичай рухається в одному і тому ж напрямку. Цей зв'язок діє і у зворотному напрямку. Проте, торгівельна частка, як локомотив зростання ВВП, не є однаковою для всіх регіонів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема співмірності зростання обсягів міжнародної торгівлі і ВВП різних регіонів світу є об'єктом дослідження цієї статті. Теоретичне підґрунтя для емпіричного аналізу міститься в працях К. Велх, Р. Вакцярга, Р. Родрігеса, Д. Родріка, Р. Болдвіна та інших [1; 2; 3].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Цікавим для аналізу є вплив торгівлі не на світову економіку загалом чи економіку конкретної країни, а дослідження такого впливу на групу країн, об'єднаних за географічним чи інтеграційним критерієм. Звідси, мета статті полягає у виявленні неоднорідного впливу міжнародної торгівлі на зростання регіонів світу.

Виклад основного матеріалу. Аналізуючи період від початку стрімкої глобалізації, тобто з 1980-го року дотепер, можна прослідкувати, що падіння світової торгівлі спричиняло падіння ВВП світу і навпаки. Особливо це помітно на прикладі кризи 2008-2009 років. Різке скорочення обсягів торгівлі позначилося на істотному зниженні світового ВВП [4]. Особливо це помітно на прикладі кризи 2008-2009 років. Різке скорочення обсягів торгівлі позначилося на істотному зниженні світового ВВП (Рис. 1).

Роками, коли світова торгівля досягала найнижчих показників усього 354 млрд., 472 млрд. і 159 млрд. дол. США були, відповідно, роки кризи – 1989, 1993 і 2009 роки. Важливо зауважити, що у посткризові роки обсяги торгівлі поверталися відразу до попереднього рівня. Наприклад, у 2010 році світовий експорт вже складав 18956 млрд., практично досягнувши передкризового показника 2008 року у 19826 млрд. дол. США. Таким чином, торгівля особливо швидко реагує на кризові явища у світовій економіці, проте так само швидко і відновлюється [4].

Щодо рівня світового ВВП, то найбільша рецесія спостерігалася у 1982-1983 рр. Найнижчої

Рис. 1. Співмірність зміни міжнародної торгівлі і світового ВВП

фази економічного циклу світова економіка досягла у 2011 році, знизившись порівняно з попереднім роком у дев'ять разів, проте вже у 2012 році спостерігалася стрімке зростання [4].

Торгівля впливає на країни по-різному. Для деяких регіонів, які мають високий ступінь інтеграції та сильну залежність від зовнішніх ринків, такий вплив є дуже сильним. Мета цієї статті, як зазначалося, виявити неоднозначний вплив торгівлі на різні регіони світу. Для того щоб виявити, які з регіонів є найбільш залежні від зовнішньоторгівельного фактора, а також щоб зрозуміти, які механізми діють на країни такого регіону, проведемо наступне дослідження.

Для початку потрібно виділити географічні та економічні регіони. Спосіб районування є досить багато. Однак найбільш розповсюдженим є принцип, за яким виділяє регіони ООН. Крім того, доцільно включити в аналіз регіональні економічні об'єднання, країни яких мають високий

ступінь залежності одна від одної. Для аналізу ми беремо такі регіони: Близький Схід, Східна Азія, Південно-Східна Азія, Південна Азія, Північна Азія (Східна Європа), Співдружність Незалежних Держав (СНД), Азіатсько-Тихоокеанський регіон, Латинська Америка, Північноамериканська зона вільної торгівлі (НАФТА), Європейський Союз, Північна Африка.

Суть дослідження полягає у встановленні залежності між регіональним обсягом торгівлі та регіональним ВВП, обчисленні кореляції між цими величинами, визначення темпу економічного зростання регіону, частки експорту у регіональному ВВП. Дослідження охоплює період з 1993 по 2012 рік і складене на основі даних Світового банку. Такі обрахунки дозволять окреслити найбільш залежні від торгівлі регіони. Аналіз на мезорівні буде орієнтиром для подальшого аналізу на рівні окремих країн.

Етапи дослідження є наступними: обчислення регіонального експорту шляхом сумування обсягів експорту країн, які входять до нього; обчислення регіонального ВВП аналогічним методом; визначення частки експорту в ВВП регіонів; визначення реального темпу економічного зростання; обчислення кореляції. Інфляційний ефект та курсові коливання сильно спотворюють фактичне зростання регіонів. Реальний ВВП зростає і падає набагато нижчими темпами, про що йтиметься нижче. Важливим при проведенні дослідження є приведення даних по експорту та ВВП до однакових часових меж, оскільки дані по економічних показниках для деяких років відсутні.

Можна припустити, що країни, які залежні від експорту та кон'юнктури світових ринків, мають вищу амплітуду коливань темпів економічного зростання.

Для більшість країн, що розвиваються, частка експорту у ВВП є дуже високою, а тому економіки таких країн сильно відчувають флуктації у доходах від експорту. Волатильність експортних доходів позначається на економічному зростанні. Чим більша концентрація експорту, тим сильніша за-

лежність економічного зростання від міжнародної торгівлі. Але це не завжди так. Наприклад, регіон Південно-Східної, який є експорторієнтованим, має досить диверсифікований експорт.

Частка експорту регіону в загальному ВВП наведена у таблиці.

Дані щодо частки експорту в ВВП для більшості регіонів є вищими за 20%. Для регіону Близького Сходу, Південно-Східної Азії і, що цікаво, для країн теперішнього складу ЄС цей показник, починаючи з 1993 року, не опускався нижче 20%. Практично схожа ситуація, за винятком 1993 року, склалась у Північній Азії (Росія). Впродовж 1999-2005 років експорт як частка ВВП займав від 32% до 41% ВВП. Зараз цей показник сягає приблизно 30%.

Частка експорту в ВВП Близького Сходу у 2012 році сягнула 93%, що є історичним максимумом. Поступове збільшення частки спостерігається з 2003 року; високим було співвідношення у 2008 році. З 2011 по 2012 рік співвідношення зросло з 43% до 93%.

Регіон Східної Азії має відносно невелику частку експорту у загальному ВВП, яка є більше 20% з 2003 року. Цей показник для регіону коливається впродовж останніх 10 років у межах 20-29%, хоча, наприклад, для економіки Китаю, який входить в цей регіон, аналогічний показник з 2004 по 2008 рік був вищим за 30%. Регіон Південної Азії має ще менші співвідношення – в межах 10-20% впродовж останніх 20 років.

Стабільно висока частка експорту в ВВП спостерігається в регіоні Південно-Східної Азії: від 44% до 72%. Правда, останні чотири роки відбувається зменшення експортної складової в ВВП.

Азіатсько-Тихоокеанський регіон включає в себе різні за рівнем розвитку економічні системи. Середній показник співвідношення експорту до ВВП не перевищує 21%. Таке ж співвідношення характерне для Латинської Америки.

Ще менша залежність економіки від експорту є в межах зони вільної торгівлі між США, Канадою та Мексикою: 9-13%.

Таблиця 1

Частка експорту у ВВП регіонів

	Близький Схід	Східна Азія	Південно-Східна Азія	Південна Азія	СНД	Північна Азія	Азіатсько-Тихоокеанський регіон	Латинська Америка	НАФТА	ЄС-28	Північна Африка
1993	23%	13%	44%	12%			11%	11%	9%	21%	17%
1994	26%	13%	47%	12%	18%	17%	12%	11%	9%	22%	18%
1995	25%	13%	50%	11%	22%	21%	14%	12%	10%	24%	19%
1996	27%	14%	47%	12%	25%	23%	14%	13%	11%	24%	19%
1997	27%	16%	51%	11%	24%	22%	15%	13%	11%	25%	18%
1998	20%	16%	68%	10%	28%	28%	14%	13%	10%	26%	14%
1999	23%	15%	66%	10%	37%	39%	14%	16%	10%	26%	16%
2000	29%	17%	72%	13%	41%	41%	15%	17%	11%	29%	22%
2001	29%	16%	66%	12%	35%	33%	14%	17%	10%	29%	20%
2002	29%	18%	63%	12%	33%	31%	14%	19%	9%	28%	21%
2003	32%	20%	66%	13%	34%	32%	15%	19%	9%	28%	24%
2004	35%	22%	70%	14%	35%	31%	17%	21%	10%	29%	28%
2005	38%	25%	72%	15%	35%	32%	18%	21%	10%	30%	33%
2006	39%	28%	71%	17%	33%	31%	19%	21%	11%	31%	34%
2007	39%	29%	67%	15%	31%	27%	20%	20%	11%	31%	33%
2008	43%	29%	66%	19%	32%	28%	21%	20%	12%	32%	36%
2009	35%	22%	54%	14%	28%	25%	17%	17%	10%	28%	25%
2010	37%	25%	57%	15%	29%	26%	20%	17%	12%	32%	22%
2011	43%	26%	58%	17%	32%	27%	21%	19%	13%	34%	24%
2012	93%	25%	55%	20%	30%	26%	21%	19%	13%	35%	22%

Економіка Північної Африки, окремі країни якої є експортерами нафти, була більш залежна від експорту з 2004 по 2008 рік, ніж тепер. Частка експорту зменшилась з 36% у 2008 до 25% у 2009 році.

Для СНД експорт є важливим компонентом економічного зростання. Механізмом впливу експорту на економічне зростання є доходи експортерів. Починаючи з 1999 року, співвідношення експорту до ВВП є вищим за 30%, найвищим – 41% у 2000 році.

Для ЄС-28 експорт становить більше 30% ВВП, за винятком 2009 року. Це співвідношення станом на 2012 рік складало 35%.

Загалом, частка експорту є високою у країнах-експортерах нафти, експортоорієнтованих країнах Південно-Східної Азії, Росії та перехідних економіках СНД, а також в розвинутих економіках Європейського Союзу, для яких відсутні будь-які торговельні бар'єри. Динаміка частки експорту у ВВП аналізованих регіонів представлена на рисунку 2.

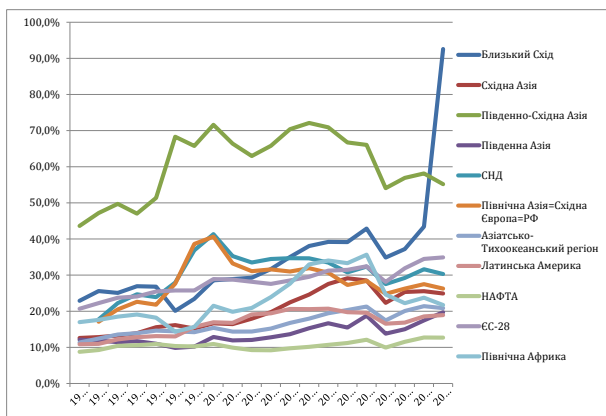

Рис. 2. Динаміка частки експорту у ВВП регіонів та об'єднань

Для того щоб визначити ступінь взаємозалежності економіки регіону і обсягів експорту, обчислимо коефіцієнт кореляції між зростанням ВВП регіону за паритетом купівельної спроможності в постійних цінах 2005 року, які обчислені ЮНКТАД та МВФ [5,6], та часткою експорту в регіональному ВВП (Табл. 2).

Таблиця 2
Коефіцієнт кореляції між зростанням реального ВВП та часткою експорту в ВВП регіонів

Регіон	Коефіцієнт кореляції
Близький Схід	66,24%
Східна Азія	53,14%
Південно-Східна Азія	89,33%
Південна Азія	11,67%
СНД	76,56%
Північна Азія	75,66%
Азіатсько-Тихоокеанський регіон	72,13%
Латинська Америка	50,83%
НАФТА	91,29%
ЄС-28	32,51%
Північна Африка	23,98%

Незважаючи на те, що експорт займає різні частки в ВВП регіонів, ступінь взаємовпливу ВВП і експорту є позитивним і дуже сильним скрізь, особливо високим у Південно-Східній Азії, Росії, на території Близького Сходу, СНД, Азіатсько-Ти-

хокеанського регіону та Північноамериканської зони вільної торгівлі. Той факт, що однією змінною в обчисленнях є ВВП в постійних цінах за паритетом купівельної спроможності, дозволяє нівелювати той вплив, який має просте підвищення цін на експортну продукцію.

Недоліком кореляції є відсутність причинно-наслідкового зв'язку: коефіцієнт демонструє лише силу та напрямок взаємозв'язку.

Для встановлення каузальності можна скористатися тестом Грейнджера на причинно-наслідкову залежність. Ідея тесту проста: якщо А впливає на Б, то зміни А мають передувати змінам Б, але не навпаки. Іншими словами, мають виконуватися дві умови: по-перше, А має здійснювати вклад в прогноз Б; по-друге, Б не має робити значного вкладу в прогноз А. Якщо жодна з цих двох змінних робить значний вклад в прогноз іншої, то, швидше за все, має існувати третя змінна, яка впливає на ці дві змінні.

Зробимо такий тест для даних ЮНКТАД щодо світового зростання обсягу експорту та ВВП [5], щоб виявити причинно-наслідковий зв'язок на глобальному рівні. Для цього використано дані з 1971 по 2012 рік. ВВП позначено як GDP, експорт – як X.

Таблиця 3
Тест Грейнджера на причинно-наслідковий зв'язок між зростанням експорту та зростанням ВВП світу

Нульова гіпотеза	Спостереження	F-статистика	Ймовірність
X за Грейнджером не спричиняє зростання GDP	40	3,920	0,029
GDP за Грейнджером не спричиняє зростання X		1,896	0,165

Отже, ми приймаємо нульову гіпотезу, що зростання ВВП не спричиняє зростання експорту. І відкидаємо гіпотезу про те, що зростання експорту не спричиняє зростання ВВП. Таким чином, каузальність Грейнджера в цьому випадку є односпрямованою: від експорту до ВВП і не навпаки.

Судячи з такого дослідження, експорт є причиною зростання ВВП, а не навпаки. Хоча, безумовно, ці два показники є взаємопов'язаними.

Якщо розглядати систематизацію країн за рівнем розвитку, то тенденції є більш узагальненими, але загалом схожими. Згідно з найбільш розповсюдженим поділом, країни світу ділять на три категорії: розвинуті країни, країни з перехідною економікою та ті, що розвиваються.

За даними ЮНКТАД, найбільша частка експорту в ВВП у країнах, що розвиваються – близько 30%. Великою вона є також у країнах з перехідною економікою, причому тенденція є досить стрімкою з 1990-х років, проте дещо уповільнилась з 2002 року. Розвинуті ж країни мають, починаючи з 1970-го року, практично незмінну частку експорту в ВВП.

Висновки і пропозиції. Такий аналіз на мезорівні свідчить про неоднаковий вплив міжнародної торгівлі на зростання економіки у різних частинах світу, а отже й про існування специфічних для кожного регіону механізмів впливу торгівлі на економічне зростання. Виявлення характерних механізмів впливу торгівлі на зростання економіки кожного регіону є предметом подальшого дослідження і може слугувати орієнтиром для проведення конкретних реформ в торговельній сфері.

Список літератури:

1. Wacziarg, R., Welch, K.H. (2003). «Trade Liberalization and Growth: New Evidence». NBER Working Paper 10152. Cambridge, Mass.: National Bureau of Economic Research.
2. Rodrik, D., Rodriguez, F. (2000). Trade Policy and Economic Growth: A Sceptic's Guide to the Cross-National Evidence. New York : McGraw-Hill.
3. Edwards S. Openness, Productivity and Growth: What do we really know? / S. Edwards // Economic Journal. – 1998. – № 108. – P. 383-398.
4. World Economic Outlook Database, April 2012 [Electronic resource]: IMF. – 2013. – Access mode : <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2013/01/weodata/weoselco.aspx?g=2001&sg=All+countries> – Назва з екрана.
5. Nominal and real GDP, total and per capita, annual, 1970-2012 [Electronic resource]: UNCTADStat. – 2013. – Access mode : <http://unctadstat.unctad.org/TableView/tableView.aspx?ReportId=96> – Назва з екрана.
6. International Trade And Economic Growth [Electronic resource]: World Trade Organization. – 2010. – Access mode : <http://finance.mapsofworld.com/trade/international-economic-growth.html> – Назва з екрана.

Бида М. Б.

Львовский национальный университет имени Ивана Франко

**НЕОДНОРОДНОЕ ВЛИЯНИЕ МЕЖДУНАРОДНОЙ ТОРГОВЛИ
НА ЭКОНОМИЧЕСКИЙ РОСТ РЕГИОНОВ МИРА**

Резюме

Рассмотрены ключевые регионы мира и установлено, какое влияние имеет международная торговля на каждый из них. Различная доля экспорта в ВВП регионов свидетельствует о различной зависимости экономик региона от внешнего мира. В статье вычислена экспортная составляющая в региональном ВВП, проанализирована ее динамика и влияние на экономический рост, определено направление связи между торговлей и ростом и установлена сила такой связи с помощью коэффициента корреляции и теста Грейнджера.

Ключевые слова: международная торговля, торговая частица, экономический рост, конвергенция, региональный ВВП.

Bida M. B.

Lviv National Ivan Franko University

**INHOMOGENEOUS IMPACT OF INTERNATIONAL TRADE
ON ECONOMIC GROWTH OF THE REGIONS OF THE WORLD**

Summary

The key regions of the world are analyzed and the impact of international trade on each of them is found. Various export shares in regional GDP is the evidence of different dependence of the economies of the region on the outside world. In this paper the export component of the regional GDP is calculated, its dynamics is analyzed and its impact on economic growth is determined; the direction of the connection between trade and growth and the strength of this connection via correlation matrix and Granger test is described.

Key words: international trade, trade share, growth, convergence, regional GDP.

УДК 330.3

Веденєв Є. Є.

Академія фінансового управління

МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Досліджено теоретичні питання необхідності формування нової системи міжнародних відносин. Розглянуто основні складові інструменти міжнародної економічної політики на сучасному етапі. Визначено основні складові сучасної правової основи митно-тарифного регулювання.

Ключові слова: міжнародна економічна політика, зовнішньоекономічна діяльність, світове господарство.

Актуальність теми дослідження. Процес формування єдиного світового співтовариства, модифікація світового господарства, поява нових, позадержавних суб'єктів світової політики, інтернаціоналізація духовної сфери життєдіяльності людства і викликів світовій спільноті дають підставу вважати, що на сьогоднішній день формується нова система міжнародних відносин. Як свідчить світова практика, всупереч проголошеним принципам міжнародного права, в сучасному світі параметри міжнародних відносин все часті-

ше визначаються з позиції сильних країн. Адже держави з динамічною національною економікою, які мають за кордоном свій капітал і виробництво, володіють реальними перевагами порівняно з країнами, які не мають таких можливостей. Це дозволяє їм використовувати, крім внутрішніх ресурсів, іноземні капітали і закордонне, за своїм походженням, виробництво, представляти свої інтереси у більш широкому ракурсі, володіти значними політичними можливостями. Тому уряди, використовуючи традиційні моделі зовнішньое-